

”שלוש שנים למדת להחזיר ספר למדף?”

ספרני בתי-ספר, ספריות ציבוריות וספריות אקדמיות: תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי בזיקה לסטטוס החברתי של מקצוע הספרנות/מידענות

מחברים:

פרופ' נועה אהרוני, המחלקה למדעי המידע, אוניברסיטת בר-אילן

Noa.Aharony@biu.ac.il

אילת אילון, המחלקה למדעי המידע, אוניברסיטת בר-אילן

ayelet8811@gmail.com

תקציר

במחקר זה נבדקה תפיסתם של הספרנים את הדימוי העצמי-פרופסיונלי שלהם וכיצד הם תופסים את הדימוי הפרופסיונלי של ספרנים בספריות בתי ספר, בספריות ציבוריות ובספריות אקדמיות. המחקר נערך על פי הפרדיגמה האיכותנית והתבצע באמצעות שימוש בשאלון עומק מובנה למחצה תוך התאמת השאלות לסוג הספרייה. במחקר השתתפו עשרים ושבע ספרניות – תשע מכל סוג ספרייה. הממצא החשוב ביותר הוא שלספרניות יש מנגנון מדרוג כדי לבסס את מעמדן הפרופסיונלי בכל אחת מן הקטגוריות שנבחנו: מידת השימוש בטכנולוגיות מידע, השייך לסוג הספרייה ותפיסת שדה הספרנות. תוצאות המחקר מלמדות כי כדי לקדם תהליכי פרופסיונליזציה בשדה ובמטרה לגרום למוביליות פרופסיונלית, יש ליצור תנאים להתפתחותן הפרופסיונלית של הספרניות מכל הקבוצות. עוד עולה מן המחקר הצורך באגודה מקצועית חזקה של ספרני ישראל, אשר תדאג לאינטרסים של הספריות ושל הספרנים.

מילות מפתח: סמי-פרופסיה, דימוי מקצועי, דימוי עצמי, מדרוג, הון סימבולי

Abstract

This study seeks to understand librarians' perceptions of their professional self-image. Further, it investigates how librarians perceive their professional image in each of the following groups: school, public, and academic libraries. The research was conducted according to the qualitative paradigm, using a semi-structured depth questionnaire, with questions adjusted to each type of library. Twenty-seven librarians, nine from each type of library, participated in the study. The most important finding focuses on librarians' use of the rating paradigm that helped them form their professional self-image. This paradigm included the following categories: librarians' use of information technology, their affiliation with each type of library, and their general perception of the librarianship field. Findings indicate that, in order to promote professionalization processes and professional mobility, different conditions must be developed that would

enable librarians' professional development in all three groups. The study also highlights the need for a strong professional association of Israeli librarians that will be an advocate for their interests.

Keywords: semi-professions, professional image, ranking mechanism, self-image, symbolic capital

עידן המידע הוא העידן הנוכחי שבו המידע רב ונגיש לכל, הטכנולוגיות הולכות ומתפתחות ומשנות את התנהלותם של ארגונים, את שיטות העבודה שלהם ואת אופן ניהולם (קליין-גבאי, תשע"ג). שילובן של הטכנולוגיות החדשות בספריות, במיוחד המחשב והאינטרנט, גרמו לשינוי בספרנות הקלאסית ובסביבת עבודתו של הספרן. המעבר מהחומר המודפס למידע עצמו חייב שינוי בתפקיד הספרן שאיננו רק שומר האוסף המודפס אלא הוא האחראי על פיתוח האוסף ועל מתן שירותים אלקטרוניים למשתמשי הספרייה. ההתפתחות הדיגיטלית והיכולת לתפקד בסביבה דיגיטלית יצרו מונחים חדשים: מידען, מידענות ומדעי המידע (אהרוני, 2006).

על השינוי שחל במקצוע הספרנות לאור מהפכת המידע ניתן ללמוד גם ממודעות הדרושים לתפקיד הספרן. הקצב המואץ של התפתחות הדיגיטציה ושילובה של הטכנולוגיה בשדה הספרנות, העלו את הצורך בגיוסם של ספרנים בעלי ידע וכישורים טכנולוגיים. על כן המילים "אלקטרוני", "דיגיטלי" ו"טכנולוגיות מתפתחות" מופיעות תדיר בכותרת מודעות הדרושים לתפקידי הספרן (Croneis & Henderson, 2002). לצד הכישורים המסורתיים של קטלוג, מיון ומתן שירותי ייעץ נדרש כיום הספרן לאמץ ולשלב טכנולוגיות חדשות בספרייה, כאלו ההופכות את סביבת עבודתו מורכבת יותר, דינאמית ורבת ממדים.

אולם, על אף התפתחותו הרבה של מקצוע הספרנות והדרישות שלספרנים יהיו כישורים, יכולות טכנולוגיות מתקדמות והשכלה אקדמית, מחקרים מצביעים על כך שהדימוי הפרופסיונלי של הספרנים נותר נמוך (אהרוני, 2006; Garcia & Barbour, 2018), הספרן נתפס כ"בלתי נראה" (אהרוני, 2007), המקצוע כחסר נראות "invisible" (Prins & De Gier, 1995) והגדרתו היא "סמי-פרופסיונלי" (Abbott, 1998; Etzioni, 1969). בשל חוסר ההבנה באשר להשכלתו של הספרן ולמהות תפקידו (אהרוני, 2006) תפקידו נתפס כתפקיד פקידותי (Alansari, 2011; Goode, 1969). לעומת תפיסה זו של הקהל, הראו פלק ובאודן (Fleck & Bawden, 1995) שחקרו את גישתם של ספרנים אקדמיים למקצוע וכן את הדימוי הפרופסיונלי שלהם בעיני משתמשי הספרייה ובעיני עצמם, שספרנים רואים עצמם יעילים, אינטליגנטים, בעלי יוזמה ואמביציה, דינמיים, מעוררי השראה וכמי שמוסיפים ערך למוסד האקדמי. במחקרה של קליין-גבאי (תשע"ג), שעניינו תפיסות הדדיות של אנשי סגל אקדמי וספרנים / מידענים את הספרייה, נמצא שהספרנים חשים גאווה וסיפוק פרופסיונלי מתפקידם כמידענים/ ספרנים בספרייה האקדמית. מכיוון שהספרות המחקרית חלוקה בנושא תפיסת הדימוי העצמי-הפרופסיונלי של הספרנים, יתמקד המחקר הנוכחי בתפיסת העצמי-הפרופסיונלי של ספרנים משלושה סוגי ספריות: ציבוריות, בית-ספריות ואקדמיות. תשובות המרואיינים יהוו מקור להשוואות בין התפיסות הפרופסיונליות של הספרנים את עצמם בזיקה לספרייה בה הם עובדים וכן השוואות בין תפיסותיהם את הספרנים והספריות בשתי הקבוצות האחרות.

סקירת ספרות

מספרנות למדעי המידע

השימוש במונחים ספרנות ומדעי המידע הפך לשכיח, אולם כדי לעמוד על ההבדלים ביניהם יש לבחון את הגדרותיהם. המילון המקוון לספרנות ומדעי המידע (ODLIS, 2020a, b) הגדיר את המונחים כך:

ספרנות: מקצוע המוקדש ליישומן של תאוריות וטכנולוגיה לשם יצירה, איסוף, ארגון, ניהול, שימור, הפצה ושימוש באוספי מידע בכל הצורות. בארצות הברית משמש המונח "מדעי הספרייה" כשם נרדף לספרנות.

מדעי המידע: מחקר שיטתי וניתוח מקורות לשם איסוף, ארגון, הפצה, הערכה, שימוש וניהול מידע בכל הצורות כולל ערוצי טכנולוגיה ותקשורת (פורמליים ובלתי פורמליים).

יש הרואים במדעי המידע דיסציפלינה העומדת בפני עצמה (Stock & Stock, 2009; Saracevic, 2013; ומגדירים אותה כתחום לימודים המתמקד באחסון, בחיפוש ובדליית מסמכים וידע רלבנטי (בעיקר דיגיטלי) בסביבת המידע, והיא הבסיס בהתפתחותה של חברת המידע. בחיי היום יום, מוצאת הדיסציפלינה את ביטויה בכישורי אוריינות מידע (Stock & Stock, 2013). טיילור (Taylor, 1966) טוען כי המושג מדעי המידע הוא מדע החוקר את הנכסים וההתנהגות של המידע, את הכוחות המנחים את זרימת המידע ואת משמעות עיבוד המידע כדי להשיג את הגישה והשימוש המיטביים. התהליכים כוללים את הארגון, ההפצה, האיסוף, האחסון, הפירוש והשימוש במידע. הדיסציפלינה קשורה למתמטיקה, ללוגיקה, לבלשנות, לפסיכולוגיה, לטכנולוגיית מחשבים, לאומנות גרפית, לתקשורת, לספרנות ולשדות אחרים.

מהי פרופסיה?

בין העיסוקים המוגדרים כפרופסיה קיימות הבחנות בין פרופסיות ראשיות שבראשן משפטים ורפואה לבין משניות ובהן עבודה סוציאלית, חינוך, סיעוד וספרנות. האחרונים מוגדרים כעיסוקים "סמי-פרופסיונלים" אשר מאפייניהם אינם עונים על מאפייני הפרופסיה. עיסוק נחשב לפרופסיה אם יש לו חמישה מאפיינים של תרבות פרופסיונלית ייחודית (מנדלוביץ, 2003; Roberts, 2005; Toren, in Etzioni, 1969):

- א. בסיס לתאוריה שיטתית – הפרופסיה מושתתת על פיתוחו של ידע חדש מתוך חקר אקדמי ועל יישומו המעשי.
- ב. סמכות פרופסיונלית שלקוחות הקבוצה הפרופסיונלית מכירים, והם גם מבחינים בין בעל הידע לבין מי שחסר אותו.
- ג. הכרה נרחבת של הקהילה בסמכות הפרופסיונלית של בעל הפרופסיה ובזכויותיו.
- ד. קוד אתי פורמלי ובלתי פורמלי המסדיר את היחסים הפרופסיונליים בין לקוחות ועמיתים.

ה. תרבות פרופסיונלית המתקיימת על ידי איגודים פורמליים פרופסיונליים האמונים על פיתוחם הפרופסיונלי של בעלי הפרופסיה וכן על שמירתם וקידומם של אינטרסים של אנשי הפרופסיה.

בהעדר אחת או יותר מהתכונות הפרופסיונליות הללו, או אם אחת או יותר מהן אינן מפותחות במלואן יוגדר המקצוע כ"סמי-פרופסיונלי" (Arfken, 1998; Toren in Etzioni, 1969). מכאן נובעת הגדרת המונח "סמי-פרופסיה": מקצועות שאינם עומדים בקריטריונים של פרופסיה, הסטטוס שלהם נמוך יותר, תקופת ההכשרה קצרה יותר, האוטונומיה שלהם מוגבלת ומומחיותם אינה מפותחת דיה (Etzioni, 1969). מאמר זה יעשה שימוש במונח פרופסיה כמילה נרדפת למקצוע.

תאוריות ואסטרטגיות

בפרק זה נדון בתאוריות ובאסטרטגיות המשמשות מסגרת להבנת שדה הספרנות והכוחות העומדים מאחוריו.

בורדייה: התאוריה של הפרקטיקה

כדי להבין את הכוחות הפועלים בשדה הספרנות, נעשה שימוש בתאוריה הסוציולוגית של בורדייה (Bourdieu, 1984), תיאוריה הבוחנת את מבנה החברה ואת האופן שבו יחידים פועלים בו כחלק משדה, קבוצה או מעמד. התיאוריה מבוססת על שלושה מושגים מרכזיים: הון, הביטוס ושדה כשכל אחד מהם הכרחי להבנת העולם החברתי ובין כולם מתקיימים קשרים (Knox, 2014 ; רייצ'ר, 2006).

הון - בורדייה הבחין בין ארבעה סוגי הון: הון כלכלי - כסף, הון חברתי - יחסים חברתיים וקשרים חברתיים המקנים ערך לבעליהם, הון תרבותי - תוצאה של הרקע המעמדי וההשכלתי של האדם והון סימבולי - הקרדיט החברתי (Bourdieu, 1984 ; רייצ'ר, 2006). בורדייה האמין כי הון כלכלי ותרבותי הם הסמנים החברתיים העיקריים המעניקים יתרון חברתי ותרבותי לאלו האוחזים בהם.

הביטוס - הביטוס הוא האופן שבו האדם רואה את העולם ואת מקומו בו, האופן שבו העולם פועל והאופן שבו האדם פועל ביחס לעולם. זוהי מערכת פתוחה שאנשים נושאים בתוכם, מערכת שבה לומדים ושבה אפשר לרכוש מיומנויות אפשריות רק כשהן עוברות דרך מסנן ההיסטוריה האישית של האדם (Gonzales, 2014).

השדה - השדה הוא המרחב החברתי שבו מתרחשת תופעה חברתית. בשדה מתנהלים הייצור, השירותים, הידע או הסטאטוס ובו מתנהל המאבק התחרותי בין השחקנים הנאבקים בהתאם להביטוס שלהם במטרה לצבור סוגי הון כדי לשלוט במאבק (בורדייה, 2005). שדה, הביטוס והון הם הרעיונות המרכזיים בתאוריית השדה של בורדייה, המשתמש בהם כדי לתאר את ה"משחק" בשדה החברתי. תאוריה זו מספקת מסגרת לספרנים ובעלי פרופסיות אחרים אשר יכולים לעשות בה שימוש כדי לנתח באופן ביקורתי את היחסים בין הון סימבולי, כוח וידע (Knox, 2014).

דימוי עצמי הוא התפיסה העצמית של אנשים לגבי האופן שבו הסביבה רואה אותם (Ashforth & Kreiner, 1999; Roberts, 2005). גופמן (Goffman, 1959) הרחיב ופיתח את רעיון העצמי ועמד על הסתירה הקיימת בין העצמי האישי שלנו לבין העצמי החברתי שלנו. לשיטתו, האדם משחק תפקיד והוא מבקש מהצופים בו לקבל ברצינות את הרושם שהוא מטפח עבורם. הם מתבקשים להאמין שהדמות שהם רואים היא בעלת התכונות כפי שהיא מופיעה ושלמשימה שהיא מבצעת תהיינה התוצאות בעלות ההשלכות המתבקשות. גופמן, האמין שאנשים משחקים בפני קהלים חברתיים ומכאן שאב את רעיון הדרמטורגיה – הצגת העצמי, מאמץ אישי להטביע רושם מסוים בתודעתם של אחרים (משוניס, 1999). ממחקרים שבחנו את דימוי הפרופסיונלי של הספרן עולה דימוי נמוך המלווה בסטראוטיפים שליליים (אהרוני, 2006; Garcia & Barbour, 1995; Fleck & Bawden, 2018). מרבית המחקרים חקרו את דימוי של הספרן למעט מחקרה של סינגר (מנדלוביץ, 2003; Singer, 1997) שעסק גם בדימוי של המידען. ממחקר זה עולה כי בעוד שהספרניות הן לרוב נשים חסרות כוח, המידענים הם גברים העובדים עם מחשבים, כלי הקשור לסטטוס גבוה וכוח ומכאן דימוי הגבוה של המידען.

השיח הלשוני

על הזיקה שבין השיח לבין הכוח החברתי המייצר את השיח כתב הפילוסוף הצרפתי מישל פוקו (Foucault, 1995). לדידו, השיח מבטא את ההכרה ביחסי הכוחות הפרופסיונליים, והוא נועד להעלות את מעמדם של העובדים. פוקו הגדיר את מנגנון המדרוג המודד את היכולות והביצועים של פרטים או ארגונים, משווה ביניהם ומצמיד להם ערך, ובהתאם לערכים אלו ממקם כל יחיד בקבוצה את עצמו ביחס לאחרים וכך קובע את מעמדו. באופן זה, יוצר המדרוג סביבה תחרותית שבה כל אחד משתדל לשמור ולשפר את מעמדו היחסי (Foucault, 1995). כחלק מהמאבק בשדה הפרופסיונלי להעלאת מעמדם של מקצועות סמי-פרופסיונליים, משתמשים בעלי המקצוע בשיח לשוני אשר נוער לבדל אותם כקבוצה פרופסיונלית (Adams, 2012).

אסטרטגיות של בעלי מקצועות סמי-פרופסיונליים להעלאת המעמד הפרופסיונלי

על פי גווד (Goode, 1969), מאבקים של בעלי המקצועות הסמי-פרופסיונליים לצמצום הפער בין הדימוי העצמי לדימוי הפרופסיונלי, הוא מאבק התלוי ביחסי ביקוש והיצע של תחום העיסוק. לדעתו רוב בעלי המקצועות הסמי-פרופסיונליים לא יצליחו לעבור למעמד פרופסיונלי גבוה יותר, ואלו שבכל זאת יצליחו יאלצו לפעול על פי אסטרטגיה לקידום המעמד הפרופסיונלי. במחקר הנוכחי נבחנו שתי אסטרטגיות לקידום מעמד פרופסיונלי – ניהול רושם באמצעות טרנספורמציה בתחום המומחיות של העיסוק וניהול רושם סימבולי באמצעות שיח הצגת העצמי.

א. אסטרטגיית ניהול רושם באמצעות טרנספורמציה בתחום המומחיות של העיסוק

מטרתה של אסטרטגיית ניהול רושם באמצעות טרנספורמציה בתחום המומחיות של העיסוק, היא לקדם מעמד של עיסוק סמי-פרופסיונלי כדי לשנות את העיסוק על ידי ביסוסו מחדש של גוף הידע הפרופסיונלי. אסטרטגיה זו קושרת את הניסיון להידמות לעיסוק גבוה יותר ובמקביל, להתבדל מעיסוק נמוך יותר (לירז, 2017). דוגמא לכך נמצאת במחקרם של נלסון ואירוויין (Nelson & Irwin, 2014) שהדגימו כיצד הצליח מקצוע הספרנות שהוגדר כמקצוע סמי-פרופסיונלי (Etzioni, 1969)

לעצב מחדש את גוף הידע הפרופסיונלי על ידי נטישת הפרקטיקה המסורתית של איתור מקורות ידע מודפסים לטובת איתור, דלייה וניהול ידע ממוחשב במאגרי מידע דיגיטליים. טרנספורמציה זו צלחה על רקע מהפכת המידע הגלובלית שהעלתה את חשיבותה של הנגישות למידע אמין.

ב. אסטרטגיית ניהול רושם סימבולי באמצעות שיח הצגת העצמי

אסטרטגיה זו להגנה על מעמדם של עיסוקים סמי-פרופסיונליים מבוססת על ניהול רושם סימבולי באמצעות שיח הצגת העצמי (Sela-Sheffy, 2006). המשתמשים באסטרטגיה זו, מאמצים אורח חיים ואישיות לא קונבנציונלית המיוחסים לבעלי מקצועות פרופסיונליים. סלע-שפי (Sela-2010) חקרה מתרגמים המנסים מזה שני עשורים לקדם את מעמד הפרופסיה כמקור אוטונומי להון סימבולי, וזיהתה שתי קבוצות – קבוצת ה"עילית" וקבוצת ה"תחתית". הראשונה מבדלת עצמה באופן ברור מקבוצת ה"תחתית" על ידי הבניית פרופיל אינטלקטואלי של אנשי אומנות ובכך יוצרת סביבם הילה אומנותית. האדרת שמם מפחיתה ומבטלת את ערכם של קבוצת ה"תחתית" שאותה מכנה קבוצת העילית "טכנאים בלבד" (Sela-Sheffy, 2010), שעיקר עיסוקם בתרגום מסמכים, בכתוביות טלוויזיה וקולנוע. לקבוצת ה"עילית" משתייכים המתרגמים בעלי השם המתרגמים יצירות מופת ונמצאים בקשרים עם משוררים וסופרים. אסטרטגיה זו, המתמקדת בבידול פנימי בתוך שדה המומחיות ומשמרת קבוצת "עילית" וקבוצת "תחתית", עיכבה את התפתחות הפרופסיה ומנעה את התאגדותם של המתרגמים לכדי תחום פרופסיונלי המבוסס על גוף ידע וקביעת סטנדרטים פרופסיונליים.

ממיזוג השיח הסמי-פרופסיונלי עם התאוריה של בורדייה (2005) וממצאים מחקריים (Nelson & Irwin, 2014; Sela-Sheffy, 2006, 2010) עולה כי האסטרטגיה של ניהול הרושם הפרופסיונלי תלויה בשינויים בשדה העיסוק כתוצאה מארגונו מחדש. התיאוריה והמחקר שנעשו בתחום הדימוי הפרופסיונלי של ספרנים משמשים מצע תיאורטי לשאלות המחקר ולמטרתו.

מטרת המחקר הנוכחי היא לבחון מהי תפיסתם של הספרנים את הדימוי העצמי-פרופסיונלי שלהם וכיצד הם תופסים את הדימוי הפרופסיונלי של הספרנים בספריות בתי ספר, בספריות ציבוריות ובספריות אקדמיות. ייחודו של המחקר בכך שנעשה על פי הפרדיגמה האיכותנית שמטרתה להתבונן במציאות הנחקרת על רבדיה השונים. תשובותיהם של המראיינים לשאלות אֶפְשָׁרו את קיומן של שיחות מעמיקות אשר חשפו מניעים מגוונים ולעיתים הובילו את המראיין להיחשף אליהם תוך כדי שיחה.

שאלות המחקר

א. כיצד מושפע הדימוי הפרופסיונלי של הספרנים מדרישות התפקיד לשימוש בטכנולוגיות מידע (אינטרנט ומאגרי מידע)?

ב. כיצד משפיע הדימוי הפרופסיונלי של הספרנים על השימוש בשיח הלשוני כאמצעי לניהול רושם פרופסיונלי?

ג. האם שיוכו הפרופסיונלי של הספרן לקבוצת הספריות משפיע על הדימוי הפרופסיונלי שלו בעיני עצמו? כיצד הוא תופס את הדימוי הפרופסיונלי של הספרנים בקבוצות האחרות בהשוואה לקבוצה שלו?

ד. מה ניתן ללמוד מהאופן שבו תופסים הספרנים את הדימוי הפרופסיונלי על הפרופסיונליזציה של תחום העיסוק?

מתודולוגיה

אוכלוסיית המחקר

המחקר התבסס על ראיונות שנערכו עם עשרים ושבע ספרניות; תשע ספרניות מכל אחת מקבוצת הספריות. תשע ספרניות הספריות האקדמיות עבדו בספריות בפקולטות למדעי החברה והרוח, בספריית חינוך ובספריית משפטים. הספריות הבית-ספריות כוללות שבעה תיכונים ושני בתי-ספר יסודיים בהן שבע ספרניות ושתי ספרניות המוגדרות מנהלות הספרייה (אחת מהן ספרנית יחידה בספרייה). מבין הספריות הציבוריות השתתפו שש ספרניות, שלוש ספרניות המוגדרות מנהלות הספרייה (אחת מהן ספרנית יחידה). הספריות הציבוריות הן משלוש ערים, שתי מועצות מקומיות וספריית ישוב אחת.

בחירתן של הספרניות נעשתה על פי שיטת 'כדור שלג', כל המרואיינות היו נשים. בלוח 1 מוצגים הנתונים הדמוגרפיים על פי חלוקתם לקבוצת הספריות.

לוח 1. נתונים דמוגרפיים

קבוצת הגיל השכיחה	ספריות ציבוריות	ספריות בית-ספר	ספריות אקדמיות
55-64	54	53	44
גיל ממוצע	54	53	44
השכלה	תואר ראשון + לימודי תעודה - 2 (22%) תואר שני - 6 (67%) לימודי תעודה - 1 (11%)	תואר ראשון + לימודי תעודה - 1 (11%) תואר ראשון וסטודנטית לתואר שני בספרנות ומידענות - 1 (11%) תואר שני בספרנות ומידענות - 5 + 1 ללא הכשרה בספרנות (67%) לימודי תעודה - 1 (11%)	תואר ראשון + לימודי תעודה - 2 (22%) תואר שני - 7 (78%)
ממוצע שנות עיסוק	23.4	18.8	8.1

כלי המחקר

המחקר התבצע באמצעות שאלון לראיונות (נספח א' [בקישור](#)) אשר נבנה על פי המודל של פאטון (Patton, 1990). השאלות מתייחסות לשישה נושאים: התנהגות וניסיון, דעות וערכים, רגשות, ידע, חישה ושאלות רקע ודמוגרפיה.

כל הראיונות, למעט שניים, התקיימו בספריות. החוקרת ערכה את הראיונות בדצמבר 2019 ובינואר 2020. הראיונות ארכו 30-60 דקות.

עיבוד הנתונים

הנתונים שנאספו מהראיונות נותחו וסווגו לקטגוריות שנתנו תמונה רחבה של תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי של הספרניות. לאחר מיפוי המידע הראשוני, התקבלו מספר קטגוריות אשר צומצמו לארבע קטגוריות סופיות. בשלב הבא של הניתוח, הוקדשה תשומת לב למציאת מסגרת ממקדת למחקר, תוך התמקדות בארבע קטגוריות שהן למעשה מוקד ארבע שאלות המחקר (שקדי, 2003):

- תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי ושימוש בטכנולוגיות מידע
 - תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי והשימוש בשיח הלשוני
 - תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי והשייך לקבוצת הספריות תוך השוואה לשתי קבוצות הספריות האחרות
 - תפיסת הספרנים את שדה הפרופסיה
- לבסוף תורגמו ההסברים והתיאורים האותנטיים לתאוריות מעוגנות. כדי לבסס את תוקף המחקר נבדקה מהימנות בין שופטים בניתוח הנתונים, אשר כללה אימות הקטגוריות עד לשלב מיצוי הנתונים, ובהתבסס על שלב זה נותחו כלל הראיונות. השופטת שהשתתפה בתהליך השיפוט היא בעלת תואר שלישי מהמחלקה ללימודי מידע באוניברסיטת בר-אילן, עוסקת בתחום הספרנות/מידענות ומעורה בנושא המחקר.

ניתוח הממצאים

ניתוח הממצאים התבצע בהתאם לארבע הקטגוריות העיקריות שהן למעשה מוקד ארבע שאלות המחקר.

א. ניהול רושם פרופסיונלי על רקע שימוש הספרניות בטכנולוגיות מידע

מן הממצאים עולה כי בשלוש ספריות ציבוריות קיימת בעיה בשימוש במחשבים, בספרייה אחת רשת האינטרנט אינה תקינה, בספרייה נוספת המחשבים יצאו מכלל שימוש ובשל בעיות תקציב לא תוקנו ובספרייה נוספת אין כלל מחשבים. שמונה מבין תשע הספרניות בספריות הציבוריות אינן מעבירות הדרכות קבוצתיות לקוראים בנושאי אוריינות מידע, למעט ספרנית אחת שמעבירה הדרכות אישיות לקוראים על אופן השימוש בקטלוג הספרייה. עיקר השימוש של הספרניות במחשב מתמצה ברישום השאלות בתוכנה הייעודית לכך. השימוש המועט במחשבים - אם יש כאלה -

בספרייה, משפיע על הדימוי העצמי-פרופסיונלי של הספרניות כפי שמתארת זאת הדס (ספרייה ציבורית):

”אני סוג של פקידה, לקחת ספר, להוציא כרטיס, לשים כרטיס להכניס לאותו מקום. זה סוג של לא יודעת, מחסנאי. מתייעצים איתי אני משתדלת להמליץ אבל מעבר לזה – פקידה, ראש קטן”.

בבתי הספר קיימות שתי גישות לשימוש במאגרי המידע, האחת השאירה בידי הספרניות את עבודת הספרן הקלאסי, דהיינו קיטלוג, השאלה וייעץ והעבירה את ההדרכות על מאגרי המידע לידי המורים לתקשוב. על פי הגישה השנייה, המנדט להעברת הדרכות נותר בידי הספרניות והללו מקיימות אותן תוך שיתוף פעולה עם המורים. במחקר זה השתתפו שלוש ספרניות שמעבירות הדרכות באופן קבוע כחלק מתפקידן. שתי ספרניות עובדות בשתי ספריות שונות, באחת מהן הן מעבירות הדרכות כחלק מהתפיסה שזהו תפקידן ובספרייה השנייה הן אינן מעבירות הדרכות, שכן המורים לתקשוב עושים זאת. שתי ספרניות נוספות לא מעבירות הדרכות לתלמידים על רקע חוסר שיתוף הפעולה בינן לבין צוות בית הספר ושתי ספרניות הן גמלאיות שאינן עובדות עם טכנולוגיות מידע.

מירי מתארת את אופן העבודה בנושא השימוש וההדרכות על מאגרי מידע בבית הספר בו היא משמשת כספרנית:

”המורים עושים את זה. אבל גם לפעמים מורה מקצועי של תחום מסוים מבקש מאתנו יתשמעו אני הולך ללמד את הנושא הספציפי הזה, אם אפשר לקבל הדרכה שתעבירו הדרכה לתלמידים שלי בנושא הזה, איך לדלות חומר? מה יש? אנחנו נותנים איזה הדרכה ואז הם יוצאים לדרך. והרבה פעמים הם באים גם לשאול אותנו אחרי ההדרכה, לראות מה אפשר ואנחנו עוזרים גם באופן פרטני”.

עבודה עם מאגרי מידע ברמה אקדמית היא חלק מרכזי בעבודה היומיומית של ספרניות העובדות בספריות האקדמיות. שמונה מתוך תשע הספרניות מעבירות הדרכות אישיות וקבוצתיות לסטודנטים ולעיתים גם לסגל האקדמי. הספרנית שאיננה מעבירה הדרכות מוגדרת כיום כספרנית רכש, אולם בעברה עבדה בתפקידים אחרים ובהם העבירה הדרכות על השימוש במאגרי מידע. עבודת הספרניות האקדמיות מחייבת הכשרה וידע בשימוש בטכנולוגיות מידע ברמה גבוהה, והקשר עם הסגל האקדמי והסטודנטים מחזק גם הוא את תחושת הדימוי העצמי הגבוה, כפי שמציינת אורנה (ספרייה אקדמית):

”כשאנחנו עושים יום אוריינטציה אנחנו מציינים את עצמנו כצלע שלישית. יש את הפקולטה עם המרצים ועם המנהלה, יש את הסטודנטים ואנחנו בעצם הצלע השלישית שמשלימה את המשולש, בלי זה אי אפשר”.

ב. השימוש בשיח הלשוני כאסטרטגיה לניהול רושם פרופסיונלי

מאבקם של בעלי עיסוקים להעלאת מעמדם הפרופסיונלי מתבטא בשיח המהווה לפי תאוריית הצגת העצמי של גופמן (Goffman, 1959) אמצעי מודע ונשלט לניהול רושם פרופסיונלי. בהתאם לתיאוריה זו, חקר השיח במחקר זה בא לידי ביטוי בהבחנה בין הגדרתן העצמית של הספרניות את

עצמן כיספרנית' בעלת הסטטוס הנמוך או 'מידענית' מונח הזוכה לסטטוס גבוה יותר (אהרוני, 2006). במחקר זה תשע עשרה מבין עשרים ושבע ספרניות הגדירו את עצמן כיספרנית' (שבע מספריות ציבוריות, חמש מספריות בתי ספר, שבע מספריות אקדמיות), חמש ספרניות הגדירו את עצמן כימידענית' (אחת מספרייה ציבורית, שלוש מספריות בתי ספר, אחת מספרייה אקדמית) ושלוש התייחסו לשילוב של 'ספרנית' ו'מידענית' (אחת מכל קבוצת ספריות).

הצורך והרצון להעלות את הדימוי העצמי-פרופסיונלי באמצעות השיח הלשוני התבטא לעיתים בציון מקום העבודה להגדרת התפקיד, כך לדוגמא מגדירות דנה (ספרייה אקדמית) ורונית (ספרייה אקדמית) את תפקידן: "ספרנית באוניברסיטה". רונית הוסיפה וסיפרה:

"אני מגדירה את עצמי כספרנית. אני מודה שבהתחלה היה לי איזה אי נעימות להציג את עצמי כספרנית, והייתי אומרת: מקטלגת. בתחילת הדרך אמרתי שאני מקטלגת ולאט לאט הרגשתי מאד נוח במה שאני עושה, אבל עכשו כשאת מדברת על זה, וכששואלים אותי אני אומרת שאני ספרנית, אבל אני כן מדגישה שאני ספרנית בספרייה באוניברסיטה".

בניגוד לנרטיב של רוב הספרניות שבהגדרתן הפרופסיונלית הבחינו בין הסטטוס של הספרן והמידען, נשמעו קולות שביקרו את הניסיון לאמץ טרמינולוגיה שמטרתה לנהל רושם באמצעות טרנספורמציה בתחום המומחיות של העיסוק. עם זאת, לא כולן מקבלות את הניסיון לאמץ את הטרמינולוגיה החדשה 'מידענית' כדי להותיר רושם פרופסיונלי. כך, לדברי אבישג (ספרייה אקדמית):

"הסיבה שאני אומרת ספרנים, זה אולי אני לא מספיק בקיאה בטרמינולוגיה, אבל יש לי תחושה שיש בזה הרבה פוליטיקה ועניין כלכלי ומיתוג ולא בא לי להיות במקום הזה. אני אשאר בהגדרה. לא כל כך אכפת לי איך קוראים לזה או מה חושבים על זה".

ג (1). השינוך לקבוצת הספריות ותפיסת הדימוי הפרופסיונלי

דימוי עצמי-פרופסיונלי על רקע מהות התפקיד ושגרת יום עבודה

כדי לעמוד על ההבדלים בין שגרת יום עבודתן של הספרניות בכל אחת מקבוצת הספריות, הן התבקשו לתאר את סדר יום עבודתן. הממצאים מורים ששגרת יומן של הספרניות אינה שונה באופן מהותי בשלוש הקבוצות, אך היא נקבעת לרוב בהתאם לאופי הספרייה (פקולטטיבית או מחלקתית), לגודלה ולהגדרת תפקידה של הספרנית. עבודתן כוללת מתן שירות בדלפקי היעץ וההשאלה וכן עבודות ספרניות נוספות במשרדי הספרייה. אולם, תחושת הערך הפרופסיונלי הגבוה בולט על רקע הגדרת תפקידה של הספרנית. ממצאי המחקר עולה שלכל הספרניות בספריות האקדמיות ולשתי ספרניות בספריות הציבוריות קיימת הגדרת תחום עיסוק לדוגמא, אחראית רכש (אקדמית), אחראית הדרכה (אקדמית), אחראית תחום תרבות והשתלמויות (ציבורית) ואחראית תחום עיון (ציבורית). הגדרתן של ארבע ספרניות כמנהלות הספרייה (שתי ספרניות בתי ספר ושתי ספרניות בספריות הציבוריות) יש בה כדי להקנות להן תחושת ערך פרופסיונלי גבוה. הגדרת תחום העיסוק מעוררת ציפייה מהספרניות להפגין מקצועיות ולהתמקצע במחלקה שלהן. זאת ועוד, הגדרת תחום העיסוק מותירה בידיהן של הספרניות את שיקול הדעת לקבוע את התוכן ואת הזמן המוקדש לעסוק בכך. מכאן בעיקר נגזרת תחושת הערך הפרופסיונלי הגבוה שלהן לעומת ספרניות שאינן בעלות הגדרת תחום אחריות.

הכרת הקהילה בסמכות הפרופסיונלית

הכרת הקהילה בסמכותם של בעלי הפרופסיה היא בין המאפיינים של תרבות פרופסיונלית (מנדלוביץ, 2003; Toren in Etzioni, 1969; Roberts, 2005). במחקר זה הקהילה היא הציבור הרחב וכן קהילת הקוראים ומשתמשי הספרייה. מן הממצאים עולה כי מרבית (עשרים וחמש) הספרניות, בכל סוגי הספריות, דיווחו שמשתמשי הספרייה כמו גם הציבור הרחב, אינו מודע להשכלה הנדרשת לשם מילוי תפקידן וכן מה כולל התפקיד. כך תארה פנינה (ספרייה ציבורית) את תחושתה:

"הילדים זורקים ספרים על הרצפה וזה מאד מרגיז אותי שהם מצפים שאני עוד עם תואר שני אהיה כמו מנקה. להרים את הספרים... האמת היא שהייתי מרוויחה יותר בתור מנקה (צוחקת)... ולהרים את הספרים".

הספרניות תארו תגובות של פליאה מצד הקוראים מכך שתפקידן דורש השכלה אקדמאית, חלקן הביעו בצער את הסטיגמות הקיימות על הספרניות הנתפסות כמי שתפקידן להשתיק את הקוראים, לקרוא בספרייה ולהחזיר ספרים למדפים. היטיבה לתאר זאת גאיה (ספרייה ציבורית):

"אנשים ששמעו שלמדתי, אני למדתי קודם כל תעודת ספרן מורשה ואחר כך את התואר השני, אנשים שלמדו איתי (לא ספרנות) אמרו לי, 'נו מה למדת, שלוש שנים איך להחזיר ספר לפי הא' ב' למדף?'"

שתי ספרניות סיפרו על ההערכה שהן זוכות לה על רקע הידע הפרופסיונלי שלהן. חגית (ספרייה אקדמית) בתפקידה כספרנית רכש מתארת את ההערכה לה היא זוכה מאנשי הסגל:

"הרבה פעמים על דברים שהם יכולים לחפש לבד הם מתייעצים איתנו כי הם לא בטוחים שהם באמת מצאו את מה שהם באמת צריכים. הם מאד סומכים עלינו... מבקשים ממני לחפש ומה שאני אזמין הם מבחינתם זה קדוש."

דימוי עצמי-פרופסיונלי כמדד לשיתוף פעולה עם הנהלת וצוות בית-הספר

תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי של ספרניות בתי הספר מושפעת במידה רבה ממידת המרכזיות של הספרייה בבית הספר וממידת שיתוף הפעולה שלהן עם מנהל בית הספר ועם צוות המורים. נעמה (ספריית בית-ספר) ומלכה (ספריית בית-ספר) תארו את מיקומה של הספרייה כ"לב בית הספר", וענבל (ספריית בית-ספר) רואה בספרייה: "הסלון של הבית", "מרכז תרבות" ו"סוג של לב פועם." שלושתן חשות הערכה מצד צוות בית הספר והתלמידים.

מלכה עובדת בשני בתי-ספר, לדבריה באחד מהם קיים שיתוף פעולה מצוין עם מנהלת בית-הספר שרואה בספרייה את לב בית-הספר, ואילו בבית-הספר השני מידת שיתוף הפעולה בין הנהלת בית-הספר וצוותו לבינה נמוכה. את הרגשתה כלפי חוסר שיתוף הפעולה בינה ובין צוות בית-הספר היא מתארת כך: "קצת בן חורג להורים גרושים, מכל הבחינות, מבחינת התיקצוב, מבחינת היחס, מבחינת הצוות, הכל, אני מרגישה באמת בן חורג קצת וזה לא נעים".

דימוי עצמי-פרופסיונלי נמוך ומעורער בספריות הציבוריות

בניגוד לתחושות של ערך עצמי גבוה שהציגו כמעט כל הספרניות בתחילת הריאיון, בהמשך הריאיון התגלה נרטיב של פגיעה בדימוי העצמי-הפרופסיונלי. שני ראיונות שהתקיימו עם ספרניות מספריות ציבוריות בלטו בדציבלים שלהם ובמידת הכאב שהביעו בעניין הדימוי העצמי-פרופסיונלי הנמוך של הפרופסיה אשר שיקפו תמונה עגומה שהתחדדה עם ניתוחם של יתר הראיונות עם הספרניות בספריות הציבוריות. השיח הכואב התפתח תוך כדי מענה לשאלות והמשכו, כדרכו של מחקר איכותני בשיתוף סיפור חייהן המקצועיים כספרניות. השאלות שהובילו לשיח עסקו בניסיון להגדיר את העובדים בספרייה (ספרנים או מידענים) וכן לאופן הגדרתן את עצמן. כפי שמעלה דפנה (ספרייה ציבורית):

"את יכולה לשלב בקלות אנשים שבכלל לא למדו ספרנות, עושים את זה מידי פעם כשצריכים עזרה. את לא צריכה להיות גאון הדור בשביל לעבוד בספרייה ציבורית, את לא צריכה מי יודע מה רמה... את לא צריכה ללמוד ספרנות לדעתי. את יכולה ללמוד את העבודה תוך כדי, יש פה אנשים שבאו בלי רקע ותוך כדי לומדים".

ג (2). תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי של הספרנים בכל אחת מהקבוצות

ספריות אקדמיות: תחושה של עליונות פרופסיונלית ביחס לספרניות בקבוצות האחרות

התייחסותן של הספרניות מהקבוצות השונות אל עמיתותיהן מקבוצת הספריות האחרת, התבטאו באמירות שיש בהן מצג של חוסר שוויון מעמדי. אמירותיהן היו אמצעי לניהול רושם כמו גם במה להצגה פרופסיונלית של עצמן ביחס לנחיתותן המעמדית של הספרניות מהקבוצות האחרות.

נירה (ספרייה אקדמית) מדגישה כי חוסר השוויון אינו מתייחס לספרן אלא לספרייה, שכן הספרנים על פי הבנתה עברו אותה הכשרה:

"אני חושבת שספרייה אקדמית זה בכלל חלק בלתי נפרד מתהליך הלמידה של האקדמיה, של הנגשת מידע. ספרייה ציבורית זה תוספת נחמדה שהחשיבות שלה הולכת ופוחתת. הספרן הוא מקצועי, יכול באותה מידה לעבוד גם בספרייה ציבורית וגם בספרייה אקדמית, כי ברגע שהוא קיבל הכשרה מתאימה הוא יכול לעבוד בשניהם. הספרייה יש לה לספרייה הציבורית ולספרייה האקדמית יש שני סטטוסים שונים."

נירה טוענת כי בעוד השימוש בספריות האקדמיות ושל הספרנים העובדים בהן הולך ועולה, יורד השימוש בספריות הציבוריות ולדעתה אם הספריות הציבוריות ייעלמו איש לא יבחין בכך. השיח הלשוני של נירה מתייחס אל מעמדן של הספריות, ממנו עולה אבחנה של חוסר שוויון מעמדי בין הספריות האקדמיות והספריות הציבוריות.

ספריות בתי-ספר: התייחסות אובייקטיבית לקבוצת הספריות האחרת

בדומה לספרניות מספריות אקדמיות, גם ספרניות בתי הספר התייחסו אל מעמד הספרייה ולא אל מעמד הספרניות העובדות בה. אולם תפיסתן של ספרניות בתי הספר את הספריות הציבוריות הייתה עניינית תוך שהן מתמקדות בתהליך הנכון והמבורך לדעתן העובר על הספריות. על האבחנה בין

שלושת סוגי הספריות, מציגה ענבל (ספריית בית-ספר) את השקפה עולמה, המדמה את הספרייה לבית:

"ספריית בית הספר היא הסלון של הבית, כלומר זה מקום שכולם מתכנסים בו. ספריות אקדמיות זה באמת צריך להיות חדר עבודה, ספרייה אקדמית צריכה לתת מענה לכל הצרכים האקדמיים של התלמידים בכל התחומים. זה לא צריך להיות מרכז תרבות, זה צריך להיות באמת נטו לימודים, מחקר. בספרייה ציבורית זה יותר לכיוון של תרבות, של צורך של קהילה, זה עניין של גם לחבר אולי בין קהילות בתוך המקום. זה ממש עניין תרבותי".

ספריות ציבורית: תחושות מעורבות של נחיתות ועליונות פרופסיונלית

בניגוד לספרניות בתי הספר ולספרניות בספריות האקדמיות אשר התייחסו אל מהות הספרייה ולא אל תפקיד הספרן, חלק מהספרניות בספריות הציבוריות ערכו השוואות מהן עלה מדרג הן של הספריות והן של הספרניות. דפנה (ספרייה ציבורית) מתארת את עבודת ספרנית בית הספר כ"יבשה" ועירית (ספרייה ציבורית) טענה כי עבודת הספרנית היא "לא רצינית, חלק מבתי הספר מחזיק מורה מזדמן ולא ספרנית מקצועית".

יש לציין כי מספר ספרניות בספריות הציבוריות הודו שאינן מכירות ספריות אקדמיות, ואלו שהכירו התייחסו אל הסטטוס שלהן כגבוה יותר מהספריות האחרות. אמירותיהן של הספרניות כמו זו של צילה (ספרייה ציבורית): "מן הסתם מבחינה מקצועית הן חשובות ביותר".

ד. תפיסת הדימוי הפרופסיונלי של שדה הספרנות

מגדר ושכר

בקרב ספרניות הספריות הציבוריות מוסכם על כולן כי שכרן נמוך ביותר, שכר שזכה לביטויים כמו "בושה", "עלוב", "מעליב" ו"מזעזע". כל הספרניות בספריות הציבוריות עובדות במשרות חלקיות ולא יותר מ- 75% משרה.

ספרניות בתי הספר עובדות בכמה סוגי משרות: שלוש ספרניות עובדות בשני בתי ספר בחצאי משרה בכל בית-ספר, ספרנית מתחילה אחת עובדת במשרה מלאה, שלוש ספרניות עובדות במשרה חלקית (עד 70%) ושתי גמלאיות שעובדות יומיים או שלושה בשבוע ועבורן המשכורת היא תוספת לפנסיה. כולן מסכימות כי שכרן נמוך ונובע גם מחוסר האפשרות לעבוד במשרה מלאה.

אף שספרניות הספריות האקדמיות הסכימו ששכרן נמוך, חמש מהן ציינו את יתרונות המקצוע ואת התנאים הנלווים כגורמים שווי ערך חומרי. ספרניות שעבורן המקצוע הוא קריירה שנייה לאחר שעברו הסבה מקצועית מהוראה, מהסקטור הפרטי או מסוג ספרייה אחר, מוגדרות כ"עובד ארכיוני" (Adams, 2012), נושאות את ההרגלים של המקצוע הקודם ומשוות בינו ובין תפקידן הנוכחי כשלאחרון יתרון ברור. הדרישות, אופי העבודה הנוח, התנאים הנלווים, הפיזיים והכלכליים, כל אלו מקנים תחושה של שביעות רצון.

אפרת (ספרייה אקדמית) מתארת :

"השכר שלי לא גבוה בכלל, אבל מצד שני אני לא יכולה להגיד לך כאחת שבאה נגיד מהוראה, לא דורשים ממני מה שדורשים, לא מהחברה שלי שהיא גננת לחינוך מיוחד, ולא מהחברה שלי שהיא מורה. אני מסתכלת על בעלי בתור מורה, הוא לא עובד פי שניים ממני אלא פי ארבע".

שלוש ספרניות מספריות אקדמיות; ספרנית אחת מספריית בית-ספר ושתי ספרניות מספריות ציבוריות ביטאו את הפער בין ההשכלה הנדרשת לשם מילוי התפקיד לבין גובה השכר. הדרישה לתואר שני כקריטריון קבלה לתפקיד ומנגד שכר התחלתי של ספרנית שלעיתים אינו עולה על שכר המינימום הוא פער שפוגע בדימוי העצמי ובד בבד מבטל את הידע הפרופסיונלי.

גאיה (ספרייה ציבורית) מתארת את תחושת הפגיעה בדימוי הפרופסיונלי על רקע הערך החומרי (השכר) הזעום הנובע, בין היתר, מכך שהספרנות היא מקצוע נשי :

"המקצוע נשי בגלל המשכורת". לדבריה השכר: "עלוב, עלוב, עלוב, עלוב, אני מתביישת להגיד לך מה השכר שלי, זו בושה... זה שכר עלוב".

סטטוס ומוניטין

שאלת המוניטין והיוקרה הפרופסיונלית של שדה הספרנות שנשאלה לקראת סוף הריאיון שימשה מעין סיכום השיח השגור בו. אף שרוב הספרניות תופס את הסטטוס של המקצוע כנמוך, נשמעו גם קולות אחרים: כך, בקרב ספרניות בתי הספר, ארבע תופסות את סטטוס המקצוע כנמוך, שלוש התייחסו אל הסטטוס האישי שלהן בתפקידן בבית הספר ותארו אותו כגבוה, ספרנית אחת טענה שבעבר הסטטוס היה גבוה וכיום הוא איננו כך וספרנית נוספת יצרה מדרוג לפיו הספריות הציבוריות בסטטוס הנמוך ביותר, לאחריהן ספריות בתי הספר והספריות האקדמיות בסטטוס הגבוה מכולן.

רוית (ספריית בית-ספר) מדרגת את מקצוע הספרנות מנקודת מבטה :

"באופן כללי ספריות ציבוריות הסטטוס די נמוך, נמוך פלוס אולי. של ספרניות בתי ספר יותר מבינוני, הוא בינוני פלוס, אני חושבת שספרניות אקדמיות הסטטוס יותר גבוה משתיהן. ההערכה של הציבור כלפי ספרניות כאלה (אקדמיות) היא הערכה אני חושבת יפה וגבוהה. אני בכל אופן מאד מעריכה אותן".

ארבע ספרניות מהספריות האקדמיות הבחינו בין מי שמגיע מהתחום ומבין את ערכה של הספרייה ושל תפקיד הספרנית ולכן תופס אותה בסטטוס גבוה לבין מי שאינו בא מהתחום. שלוש ספרניות ציינו כי הסטטוס נמוך, ושתיים ציינו כי הסטטוס צריך להיות גבוה יותר מכפי שהוא נתפס. לפי שירה (ספרייה אקדמית – מכללה) :

"עדיין כשאנשים למשל שומעים שאני ספרנית, אני רואה איך הם מגיבים לזה, זאת אומרת, אם הם לא אנשים שהם מהתחום, או אנשים אוהבי ספר, אז מבחינתם אני חושבת, כל היום אני משתיקה אנשים וקוראת ספרים ועושה לי כוסות תה".

בין הספרניות בספריות הציבוריות, שש הגדירו את הסטטוס כנמוך ואף נמוך מאד. שלוש ספרניות ערכו השוואה ומיקמו אותו על רצף פרופסיונלי תוך הבחנה שהוא איננו במעמד של עריכת דין או רפואה המוגדרים כמקצועות פרופסיונלים, אלא במעמד של עובדי הוראה מקצוע שמוגדר כמו הספרנות, כמקצוע סמי-פרופסיונלי. תיארה זאת הדס, ספרנית בספריה ציבורית:

”אני יודעת שבחוץ הוא לא נחשב וואו, זה לא עריכת דין, זה לא רפואה”.

דין

נפנה לדון בממצאי המחקר שמטרתו הייתה לבחון מהי תפיסתם של הספרנים את הדימוי העצמי-מקצועי שלהם וכיצד הם תופסים את הדימוי המקצועי של הספרנים בכל אחת מהקבוצות – ספריות אקדמיות, ספריות ציבוריות וספריות בתי ספר.

תפיסת הדימוי העצמי-הפרופסיונלי ושימוש בטכנולוגיות מידע

קטגוריה זו דנה בשאלת המחקר כיצד מושפע הדימוי הפרופסיונלי של הספרנים מדרישות התפקיד לשימוש בטכנולוגיות מידע (אינטרנט ומאגרי מידע)? הדיון בנושא מציג את מידת השימוש של הספרניות בטכנולוגיות מידע בכל אחת מן הקבוצות ואת תפיסתן את הדימוי המקצועי העולה ממנה.

עיקר השימוש של הספרניות במחשב בספריות הציבוריות מתמצה ברישום השאלות בתוכנה הייעודית לכך. זוהי עבודה טכנית אשר אינה דורשת מיומנות מקצועית מיוחדת, וכך היא מקנה לספרניות תחושה שתפקידן פקידותי, תחושה שעולה בקנה אחד עם הממצאים הספרות המחקרית (Alansari, 2011), לפיה, אחת הסיבות לדימוי הנמוך של הספרן נובעת מתפיסת התפקיד כפקידותי.

הממצאים הראו כי בקטגורית השימוש בטכנולוגיות מידע, פרקטיקת ההדרכות על השימוש במאגרי המידע, היא מוקד עבודתן הפרופסיונלית של הספרניות, והיא החושפת את השליטה והידע הנדרש לצורך התמצאות והבנה בטכנולוגיות המידע. ההדרכות הן הדרך שבה הספרניות צוברות הון סימבולי בשדה. את פרקטיקת ההדרכות ניתן לראות ככלי המבדיל בין הספרניות בשלוש הקבוצות. פרקטיקה זו תואמת את תפיסתו של בורדיה (2005) הממקמת ומגדירה את הספרניות האקדמיות תוך שהיא גורמת לכך שיכירו בהן כבעלות עמדה בשדה ושייחס אליהן הספרניות בקבוצות האחרות צריכות למקם את עצמן. בהתאם לתפיסה זו הספרניות בספריות האקדמיות שההדרכות הן חלק מרכזי בעבודתן, מבססות את מעמדן בשדה ביחס לקבוצות האחרות בהן ההדרכות מועטות או שרמת מאגרי המידע נמוכה בהשוואה לאלו הקיימות בספריות האקדמיות ועל כן אינה דורשת רמת ידע ומקצועיות גבוהה. השימוש הרב בטכנולוגיות מידע בעבודתן של הספרניות האקדמיות העובדות בשדה האקדמי ונתפס כמקנה סטטוס גבוה, מהווה דרך לצבור הון סימבולי (Bourdieu, 1984 ; רייצ'ר, 2006) ועל ידי כך לזכות בדימוי פרופסיונלי גבוה יותר.

תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי והשימוש בשיח הלשוני

שאלת המחקר השנייה נגעה להשפעת הדימוי הפרופסיונלי של הספרנים על השימוש בשיח הלשוני כאמצעי לניהול רושם פרופסיונלי. על פי תיאוריית הצגת העצמי (Goffman, 1959), המאבק הפרופסיונלי של עיסוקים להעלאת מעמדם מתבטא בשיח המהווה אמצעי מודע ונשלט של הפרטים לניהול רושם פרופסיונלי. בדומה לסלע-שפי (Sela-Sheffy, 2006, 2010) שמצאה שמתרגמים ניסו ליצור תדמית הנשענת על סמלים ולא על הישגים, התמונה המצטיירת מהשימוש במונח 'מידענות' הוא ניסיון דומה של הספרניות לניהול רושם כדי להגן על הסטטוס של העיסוק. על אף שהשימוש שעושות הספרניות האקדמיות בטכנולוגיות המידע הוא הגבוה יותר מבין הקבוצות, רובן הגדירו את עצמן כספרניות ולא כמידעניות. יש להניח כי גורמים אחרים שתורמים לתחושת הערך בתפקידן ועולים בקנה אחד עם מחקרה של קליין-גבאי (תשע"ג) כדוגמת הגאווה לעבוד במוסד אקדמי, ותנאי עבודה משופרים, וכן חידושו של מחקר זה: הגדרת התפקיד, מקנים להם דימוי עצמי גבוה ולפיכך הן אינן זקוקות לניהול רושם פרופסיונלי באמצעות השיח הלשוני.

הספרניות שאימצו את המונח 'מידענות' כאסטרטגיה לניהול רושם יצרו פרדוקס. מחד גיסא, הניסיון לבידול פנימי בתוך השדה על ידי השימוש בהגדרת התפקיד 'מידענית' מבטא את הפגיעה במעמד הספרנית ומאידך גיסא, הבידול לא מילא את הציפייה להעלאת הדימוי המקצועי של שדה הספרנות, כפי שעלה מדבריהן של כל הספרניות באשר למעמדו הנמוך של מקצוע הספרנות/מידענות. חוסר ההצלחה לגרום למוביליות של תחום העיסוק ברמה הקבוצתית של שדה העיסוק, עולה בקנה אחד עם טענתו של גוד (Goode, 1969), לפיה ניהול רושם לשם העלאת הדימוי הפרופסיונלי של העיסוק הוא אשליה ואינו יכול לסייע להשיג את הסטטוס הפרופסיונלי היוקרתני. ייתכן שתפיסתן של הספרניות מוטעית ובמקום לאמץ את השיח הלשוני, יש צורך לשפר את תפיסת המקצוע כפי שהוא – כספרנות – ולפתח גאווה מקצועית כספרנים.

תפיסת הדימוי העצמי-הפרופסיונלי והשיוך לקבוצת הספריות

שאלת המחקר הייתה: האם שיוכו הפרופסיונלי של הספרן לקבוצת הספריות משפיע על הדימוי הפרופסיונלי שלו בעיני עצמו?

שכר ומגדר: מן הראיונות עולה כי שכרן של ספרניות בתי הספר והספריות הציבוריות נמוך מזה של הספרניות בספריות האקדמיות. כמו חוליות בשרשרת הקשורות זו לזו: המקצוע לא נתפס כחשוב ועל כן מקצים לו משרות חלקיות שעבורן משלמים משכורות נמוכות ולכן העוסקות בו הן ברובן נשים. תפיסה זו מחזקת את ממצאי מחקרה של סינגר (Singer, 1997; ; מנדלוביץ, תשס"ג) המעידים על הבדלי מגדר, לפיהם ספרניות הן לרוב נשים חסרות כוח, לעומת זאת המידענים הם גברים העובדים עם מחשבים, שהסטטוס שלהם גבוה יותר וכך גם משכורתם.

הכרת הקהילה בסמכותה המקצועית של הספרנית: הנרטיב הקולקטיבי שהציגו רוב הספרניות מעלה תמונה שלפיה מרבית משתמשי הספרייה אינם מודעים להשכלתן של הספרניות ובסמכות המקצועית שלהן לעומת המיעוט שמכיר בערך עבודתן עד כדי שימוש במונח "קדוש" בהתייחס להמלצותיה של הספרנית. תיאורה של הספרנית את ערך עבודתה כפי שהוא נתפס על ידי הקוראים

והשימוש שהיא עושה במילה "קדוש" מעידים על ההערכה העצמית (self-esteem) ועל השיפוט האישי שלה המקנים לה ערך עצמי גבוה (מלטר-בן גד, 2011).

תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי בהשוואה לספרניות בקבוצת הספריות האחרת

קטגוריה זו היא החלק השני של שאלת המחקר השלישית שעניינה תפיסת הדימוי העצמי-פרופסיונלי של הספרנים העולה משיוכם המקצועי לקבוצת הספריות. השאלה הייתה כיצד תופסים הספרנים את הדימוי העצמי-פרופסיונלי שלהם בהשוואה לזה של ספרנים בקבוצת הספריות האחרת?

ספריות אקדמיות: בדומה לממצאים של קליין-גבאי (תשע"ג), במחקר הנוכחי נמצא שמרבית הספרניות האקדמיות הביעו גאווה בעבודתן במוסד אקדמי ורק ספרנית אחת תופסת את עבודתה בספרייה האקדמית כמקום עבודה שאינו שונה ממקום אחר וללא תחושת גאווה מיוחדת. כמה מהן הדגישו את היוקרה שיש בספרייה האקדמית על פני הספרייה הציבורית או ספריית בית הספר, הנובעת מעצם העבודה במוסד אקדמי, מהקשר עם הסגל האקדמי ומהרמה המקצועית הגבוהה הנדרשת לצורך מילוי תפקידן. בתשובה לשאלות המתייחסות לתפיסתן את קבוצת הספריות האחרת, הקפידו המרואיינות להתייחס אל סוג הספרייה ולא אל הספרניות העובדות בה, ביטוי שנועד ליצור מצג של שוויון מעמדי בינן לבין הקולגות בקבוצות האחרות. מצג זה שימש אמצעי לניהול רושם פרופסיונלי (Sela-Sheffy, 2006) של עצמן ביחס לנחיתות הספרייה של עמיתותיהן וברובד הסמוי לנחיתות הספרניות בקבוצות האחרות.

ספריות בתי הספר: ספרניות בתי הספר התייחסו אף הן אל מעמד הספריות ולא אל מעמד הספרניות, מתשובותיהן ניתן היה להסיק כי התייחסותן עניינית ללא הבחנה מעמדית. מבחינתן, הספריות האקדמיות עוברות תהליך התחדשות ומתאימות עצמן לעידן המידע והספריות הציבוריות הופכות מוקד לפעילות תרבות לילדים ולמבוגרים, שלדעתן אלו תהליכים חשובים ונכונים. מתשובותיהן של ספרניות בתי הספר לא עלו תחושות של עליונות/נחיתות פרופסיונלית בהשוואה לקבוצת הספריות האחרת.

ספריות ציבוריות: בשונה מעמיתותיהן בספריות האקדמיות והבית-ספריות אשר התייחסו אל מעמד הספרייה ולא אל מעמד הספרנית, ספרניות הספריות הציבוריות השתמשו במנגנון של מדרוג (Foucault, 1995) כדי לבסס את מעמדן הפרופסיונלי. שש מהן מיקמו עצמן על רצף פרופסיונלי תוך שהן תופסות את עצמן בנחיתות פרופסיונלית לעומת הספרניות בספריות האקדמיות אך בעליונות פרופסיונלית אל מול ספרניות בתי הספר. באופן אירוני, הספרניות שסיפרו במהלך הריאיון על בעיות אופייניות שונות לספריות ציבוריות כגון, בעיות תקציב ואופי עבודה טכני, דרגו את ספריות בתי הספר במקום נמוך מהן באותם פרמטרים.

ד. תפיסת הדימוי הפרופסיונלי של שדה הספרנות

קטגוריה זו עוסקת בשאלת המחקר לגבי האופן שבו תופסות הספרניות את הדימוי המקצועי על הפרופסיונליזציה של תחום העיסוק.

ממצאי המחקר מעלים כי הספרניות תופסות את שדה הספרנות כשדה בעל מאפיינים של מקצוע סמי-פרופסיונלי. פניית החוקרת לאיתור מרואיינים נעשתה באופן שווה אל שני המינים, אולם כל

המתנדבות היו נשים שהעידו כי רוב העוסקים במקצוע בארץ הן נשים. יחד עם זאת, כמה מהן ציינו כי אין בכך כדי להגדיר את המקצוע כנשי שכן הוא אינו דורש תכונה מגדרית מסוימת. ממצאי המחקר מעלים כי סוגיות המגדר והשכר כרוכות זו בזו, באופן שיוצר מעגל קסמים ומעלה תהיות אם השכר נמוך מכיוון שרוב העוסקות בו הן נשים או שמא גברים לא יעסקו במקצוע שהשכר בו נמוך.

מנעד הקולות שעלו בהתייחס לסוגיית השכר היה רחב, בעוד שהספרניות מספריות ציבוריות הביעו זלזול, צחוק וכעס, ספרניות בתי הספר התייחסו אל שאלת השכר בהתאם לסטטוס האישי שלהן. וכך, גמלאיות העובדות כספרניות, שעבורן השכר מהווה תוספת לגמלה, חשות שביעות רצון, בעוד שספרניות שעובדות במשרה חלקית ושכרן נמוך, חשות פגיעה קשה בדימוי הפרופסיונלי. נרטיב שונה עלה בקבוצת הספרניות האקדמיות, שעובדות במשרות מלאות ובספרייה אשר נתפסת כבעלת סטטוס גבוה יותר מהספריות האחרות, אך גם הן הסכימו עם הספרניות האחרות שהשכר נמוך. יחד עם זאת, תשובותיהן לוו בהסברים על היתרונות האישיים והמקצועיים הקיימים בתפקיד, כאלה שערכם אינו מדיד מבחינת חומרית, אך יש לו ערך אישי רב ותרומתו רבה לתחושת ערך עצמי-מקצועי גבוה.

הקשר עם גורמי הפיקוח

הארגונים האחראים על הספריות שונים בכל קבוצת ספריות. הספריות הציבוריות פועלות תחת פיקוחו של משרד התרבות וספריות בתי הספר נמצאות בפיקוחו של משרד החינוך. המוסדות להשכלה גבוהה מקימים ספריות כחלק מהתשתית האקדמית של המוסד, ובכל מוסד אופן ניהול הספריות שונה. היו ספרניות אקדמיות שצינו כי בתפקידן כספרניות הן אינן נמצאות בקשר עם הגורמים המפקחים, ואחרות ציינו כי הקשר עם הגורם המנהל מתמצה בנושאי תקציב, רכש וכוח אדם.

הגורם הממונה מטעם משרד החינוך על ספריות בתי הספר הוא המחלקה לספריות בתי הספר במנהל הפדגוגי. במחלקה עובדות מדריכות שתפקידן הוא לקיים קשר עם ספרניות בתי הספר, אך הספרניות הביעו מורת רוח מאופי הקשר. תשובותיהן לוו בגיחוכים וטענו כי הקשר בא לידי ביטוי בעיקר בפעילות "מצעד הספרים" ועדכונים מזדמנים במייל.

ספריות ציבוריות פועלות מטעם העירייה / המועצה המקומית / ועד היישוב, בהתאם לאופי היישוב. מספר ספרניות תארו קשר טוב עם העירייה, כזה המסתכם בהקצאת תקציבים וכוח אדם לספריות וכן בשירותי תיחזוק של הספרייה. לעומתן, מספר ספרניות הביעו ביקורת נוקבת על יחסם של העיריות ושל מקבלי ההחלטות לספרייה. לדעתן, העיריות מתייחסות אל הספריות כאל שטח ציבורי שאותו יש לנצל לצרכים שונים ולמטרות חשובות יותר.

ניתוח סיפור הצגתן של הספרניות משלוש קבוצות הספריות נפתח בנרטיב חיובי ובאמירות המבטאות דימוי פרופסיונלי גבוה, הנתמכות בתחושות של סיפוק, אהבה למקצוע, הערכה עצמית ותחושת שליחות חברתית. לאחר ההתחלה האחידה, הנרטיב מתפצל – מסלול אחד לקבוצת הספרניות בעלות הדימוי הפרופסיונלי הגבוה ומסלול נוסף לקבוצת הספרניות החשות פגיעה וערעור בדימוי העצמי-פרופסיונלי. בסופו של הסיפור מתאחדים המסלולים לכדי נרטיב קולקטיבי המנוגד לתחילתו, כזה המבטא את תפיסת הסטטוס החברתי הנמוך של מקצוע הספרנות/מידענות.

העדשה התיאורטית דרכה ניתן לנתח את ממצאי הראיונות היא השימוש של הספרניות במנגנון של מדרוג (Foucault, 1995) כדי לבסס את מעמדן הפרופסיונלי בכל אחת מן הקטגוריות שנבחנו: מידת השימוש בטכנולוגיות מידע, השיוך לסוג הספרייה ותפיסת שדה הספרנות. על פי מדרוג זה, נמצא כי הספרניות בספריות האקדמיות זוכות ליוקרה פרופסיונלית הן בעיני עצמן והן בעיני הספרניות בשתי הקבוצות. יחד עם זאת, בהתייחסותן אל סוגיית ההכרה בתוך הקבוצה כפי שהיא נתפסת על ידי הסגל האקדמי והסטודנטים, התברר שאין הן זוכות להכרה המצופה ולעיתים נתפסות כפקידות/מזכירות או כנושאות את הסטראוטיפים השליליים על הספרניות, תפיסה שנמצאה גם במחקרים קודמים (אהרוני, 2006; Garcia & Barbour, 2018) כתוצאה מכך, הן חשות מידה של פגיעה בערך הפרופסיונלי שלהן.

ניתוח ממצאי הראיונות המתייחס לתפיסת הדימוי העצמי של ספרניות הספריות הציבוריות, על רקע השיוך לקבוצת הספריות, מעלה תחושה מתמשכת של פגיעה בדימוי הפרופסיונלי הנובע מתנאי עבודה ושכר נחותים, מעבודה הנתפסת כטכנית ופקידותית ומזלזול מצד קהילת הקוראים. לפיכך, על פי מנגנון המדרוג ניתן לומר כי מעמדן של ספרניות בתי הספר נתפס כגבוה יותר ממעמדן של ספרניות הספריות הציבוריות. יחד עם זאת, בהתייחס למדרוג של קבוצת ספריות בתי הספר והספריות הציבוריות בעיני עצמן, לא ניתן לקבוע באופן חד משמעי מי מבין השתיים נמצאת בסטטוס גבוה יותר. לשתי הקבוצות מאפיינים דומים במידת השימוש בטכנולוגיות המידע, בתנאי העבודה ובשכר. על כן ניתן לטעון כי הצגתן של הספרניות בספריות הציבוריות ובבתי הספר היוותה במה לקידום תדמית עצמית חיובית על ידי הנמכה של הקבוצה האחרת.

ניתוח סיפוריהן של הספרניות כפי שעלה מהראיונות, הצביע על אופני התמודדות שונים של בעלות עיסוק סמי-פרופסיונלי עם דימוי מקצועי נמוך. בדומה לממצאים ממחקרים קודמים, ההשוואות שעשו הספרניות בין לבין עמיתותיהן וכן בין לבין מקצועות פרופסיונליים וסמי-פרופסיונליים אחרים, לימדו שכדי לבדל בין עיסוקים במאבק על מעמד פרופסיונלי, השתמשו הספרניות באסטרטגיית ניהול רושם סימבולי. אולם בהתאם לתאוריות קיימות ולמצאי מחקרים קודמים, הניסיון לנכס תדמית יוקרתית אינו מספיק כדי ליצור מוביליות פרופסיונלית. מחקר זה עולה בקנה אחד עם מחקריה של סלע-שפי (Sela-Sheffy, 2006, 2010) ועם התאוריה של גוד (Goode, 1969) לפיהם הניסיון ליצור רושם סימבולי באמצעות אימוץ טרמינולוגיה שנועדה להאדיר את הדימוי העצמי-פרופסיונלי ונתמכת על שיח לשוני ולא על כישורים מקצועיים, לא קידמה את המעמד הפרופסיונלי של הספרניות.

עוד עולה מן הממצאים כי ניסיונותיהן של הספרניות לאמץ רושם סימבולי (Goffman, 1959) על ידי השימוש במונח מידענות ולהציג עצמן כמידעניות, מקצוע שהעוסקים בו משתמשים במחשבים

ובטכנולוגיות מידע, המסמלים כוח וסטטוס (Singer, 1997; Van Oost, 2000), מעכבת את תחום העיסוק – ספרנות, ומסבֵה נזק לסטטוס הפרופסיונלי. יתכן שבמקום לאמץ שיח לשוני, יש צורך להשקיע בפיתוח הידע המקצועי של הספרניות (Boulden et al., 2019; Düren et al., 2019), ובשיתופי פעולה מבית ומחוץ (Düren et al., 2019; Heseltine, 2020) כדי לפתח גאווה מקצועית כספרנים.

כדי לקדם תהליכי פרופסיונליזציה בשדה ובמטרה לגרום למוביליות פרופסיונלית, יש ליצור תנאים להתפתחותן המקצועית של הספרניות מכל הקבוצות ובה בעת לשמר את תחושת השליחות והערך העצמי שלהן. פעולות אלה עשויות לחזק ולהעלות את הדימוי העצמי-פרופסיונלי של הספרניות ולהביא לשיפור הסטטוס המקצועי כפי שהוא נתפס על ידי הציבור וקהל הקוראים. בהתאם לתאוריה של בורדיה (1984), הון המבוסס על ידע והכרה מהווה תנאי למוביליות פרופסיונלית.

לאורך הראיונות ספרניות בתי הספר והספריות הציבוריות משתמשות במושגיו של בורדיה בעיקר כדי לתאר את יחסי הכוח הקיימים בין הספריות לבין האיגודים המקצועיים והרשויות. מאבקים שנועדו לבסס את כוחו של ההון הסימבולי המצוי בידי הספריות לבין השדה הפוליטי האוחז במשאבים כלכליים. ממצאי מחקר זה עולים בקנה אחד עם דבריה של פורת (2019) לפיהם קיים צורך באגודה מקצועית חזקה של ספרני ישראל. תפקידה של אגודה כזו יהיה לדאוג לאינטרסים של הספריות ושל הספרנים, ובכללם שיפור בתנאי עבודתם, הקצאת תקנים ותנאי שכר שיהלמו את השכלתם. תפקיד נוסף של אגודה מקצועית כזו הוא, לדאוג להכשרות מקצועיות. מהלך כזה יוביל להעלאת מעמדה של הפרופסיה בכלל ושל הספרנים בפרט.

מגבלות המחקר והמלצות לעתיד

המחקר בחן את תפיסותיהן של ספרניות מספריות אקדמיות, ציבוריות ובית-ספריות על פי הפירוט שצוין בפרק המתודולוגיה ולא ניתן להסיק ממנו לגבי ספריות אחרות שלא השתתפו במחקר זה. כדרכו של מחקר איכותני הבודק את חוויות הנחקרים ואינו בוחן קשרים סטטיסטיים בין משתנים, יש מקום לבדוק את הנושא במחקרים בעתיד.

מקורות

- אהרוני, ני (2006). ההבדלים בתפיסת מקצוע הספרנות ומדעי המידע בקרב סטודנטים למדעי המידע בשלושה מוסדות הכשרה שונים. *מידעת*, 2, 41-27.
- אהרוני, ני (2007). ספריית בית הספר וספרייה: עמדותיהם של תלמידים, ספרנים ומורים. *מידעת*, 3, 43-32.
- בורדייה, פי (2005). *שאלות בסוציולוגיה*. רסלינג.
- לירז, רי (2017). "מי את הגננת? כולה גננת!". *הבניית דימוי פרופסיונאלי באמצעות ניתוח שיח הצגת העצמי על רקע רפורמות בחינוך לגיל הרך בישראל* [תיזה, האוניברסיטה העברית].
https://huji.userservices.exlibrisgroup.com/view/delivery/972HUJI_INST/12276249210003701
- מלטר-בן גד, לי (2011). *תפיסת מסוגלות עצמית ודימוי עצמי מקצועי בקרב מחנכים המשלבים תלמידים בספקטרום האוטיזם*. חיבור לשם קבלת תואר "מוסמך אוניברסיטה". האוניברסיטה העברית.
- מנדלוביץ, שי (2003). *הערכת מקצועות הספרנות והמידענות על ידי סטודנטים ללימודי מידע: יוקרה וסטטוס* [תיזה שלא פורסמה]. אוניברסיטת בר אילן.
- משונים, גי (1999). *סוציולוגיה*. האוניברסיטה הפתוחה.
- פורת, לי (2019). ישראל על המפה: פרויקט "מפת הספריות בעולם" של IFLA. *מידעת*, 14, 1-29.
- קליין-גבאי, לי (תשע"ג). *הספרייה האקדמית והסגל האקדמי: מחקר משולב של תפיסות הדדיות*. [דוקטורט שלא פורסם]. אוניברסיטת בר-אילן.
- רייצר, גי (2006). *תאוריית סוציולוגיות מודרניות*. האוניברסיטה הפתוחה.
- שקדי, אי (2003). *מילים המנסות לגעת*. מחקר איכותני – תאוריה ויישום. אוניברסיטת תל-אביב.

- Abbott, A. (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library Trends*, 46(3), 430-443.
<https://search.proquest.com/docview/220452054?accountid=14546>
- Adams, K. F. (2012). The discursive construction of professionalism: An episteme of the 21st century. *Ephemera, Theory and Politics in Organization*, 12(3), 327-343.
<https://search.proquest.com/docview/1269463418?accountid=14546>
- Alansari, H. A. (2011). Career choice, satisfaction, and perceptions about their professional image: A study of Kuwaiti librarians. *Library Review*, 60(7), 575-587. <https://doi.org/10.1108/00242531111153597>
- Arfken, D. E. (1998). Semiprofessions. In L. Eisenmann, *Historical dictionary of women's education in the United States*. (pp. 358-359). Greenwood Publishing Group.
- Ashforth, B. E., & Kreiner, G. E. (1999). How can you do it?: Dirty work and the challenge of constructing a positive identity. *The Academy of Management Review*, 24(3), 413-434. <https://doi.org/10.2307/259134>
- Boulden, D. C., Pellegrino, L., & Gerakios, J. (2019). Career growth through action research: Outcomes from a structured professional development approach for in-service school librarians. *School Library Research*, 22. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1218571&site=eds-live>
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Croneis, K. S. & Henderson, P. (2002). Electronic and digital librarian positions: A content analysis of announcements from 1990 through 2000. *Journal of Academic Librarianship* 28(4), 232-237. [https://doi.org/10.1016/S0099-1333\(02\)00287-2](https://doi.org/10.1016/S0099-1333(02)00287-2)
- Düren P., Goldstein, S., Landøy, A., Repanovici A. & Saarti, J. (2019). Effects of the new public management (NPM) and austerity in European public and academic libraries. *Journal of Library Administration*, 59(3), 342-357. <https://doi.org/10.1080/01930826.2019.1583019>
- Etzioni, A. (Ed.). (1969). *The semi-professions and their organization. Teachers, nurses, social workers*. Free Press.
- Fleck, I., & Bawden, D. (1995). The information professional: Attitudes and images. Examples from information services in law and medicine. *Journal of Librarianship and Information Science*, 27(4), 215-226. <https://doi.org/10.1177/096100069502700405>
- Foucault, M. (1995). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Vintage Books.

- Garcia, M. A., & Barbour, J. B. (2018). Ask a professional - ask a librarian: Librarianship and the chronic struggle for professional status. *Management Communication Quarterly*, 32(4), 565-592. <https://doi.org/10.1177/0893318918776798>
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Doubleday Anchor Books.
- Goode, W.J. (1969). The theoretical limits of professionalization. In A. Etzioni (Ed.), *The semi-professions and their organization. Teachers, nurses, social workers* (pp. 266-313). Free Press.
- Gonzales, L. D. (2014). Framing faculty agency inside striving universities: An application of Bourdieu's theory of practice. *Journal of Higher Education*, 85(2), 193-218. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsgao&AN=edsgel.360405149&site=eds-live>
- Heseltine, R. (2020). Toward a new understanding of the purpose and practice of public libraries in the twenty-first century, *Public Library Quarterly*, 39(1), 2-16. <https://doi.org/10.1080/01616846.2018.1532279>
- Knox, E. J. M. (2014). Supporting intellectual freedom: Symbolic capital and practical philosophy in librarianship. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*. 84(1), 8-21. <https://doi.org/10.1086/674033>
- Nelson, A. J., & Irwin, J. (2014). Defining what we do – all over again: Occupational identity, technological change, and the librarian/internet-search relationship. *Academy of Management Journal*, 57(3), 892-928. <https://doi.org/10.5465/amj.2012.0201>
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Sage.
- Prins, H., & De Gier, W. (Eds.). (1995). The image of the library and information profession how we see ourselves: An investigation. *IFLA*, 71, 36-48. <https://www.degruyter.com/viewbooktoc/product/100667>
- Reitz, M. (2020a). Online dictionary for library and information science. *Information Science*. https://products.abc-clio.com/ODLIS/odlis_i.aspx
- Reitz, M. (2020b). Online dictionary for library and information science. *Librarianship*. https://products.abc-clio.com/ODLIS/odlis_l.aspx
- Roberts, L.M. (2005). Changing faces: Professional image construction in diverse organizational settings. *The Academy of Management Review*, 30(4), 685-711. <https://doi.org/10.2307/20159163>

- Saracevic, T. (2009). Information science. In M. J. Bates (Ed.), *Encyclopedia of library and information sciences*. Taylor and Francis.
- Sela-Sheffy, R. (2006). *The pursuit of symbolic capital by a semi-professional group: The case of literary translators in Israel*. Tel Aviv University.
- Sela-Sheffy, R. (2010). 'Stars' or 'professionals': The imagined vocation and exclusive knowledge of translators in Israel. *MonTI2*, 2, 131-152.
<https://doi.org/10.6035/MonTI.2010.2.7>
- Singer, R. (1997). On my mind: What's in a name? *American Libraries*, 28(4), 31-31.
www.jstor.org/stable/25634397
- Stock, W. G., & Stock, M. (2013). *Handbook of Information Science*. Berlin: De Gruyter Saur.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=641726&site=eds-live>
- Taylor, R. S. (1966). Professional aspects of information science and technology. *Annual Review of Information Science and Technology*, 1, 15-40.
- Toren, N. (1969). Semi-professionalism and social work: A theoretical perspective. In A. Etzioni (Ed.), *The semi-professions and their organization. Teachers, nurses, social workers* (pp. 141-195). Free Press
- Van Oost, E. (2000), "Making the computer masculine", in Balka, E. and Smith, R. (Eds), *Women, Work and Computerization: Charting a Course to the Future*. (pp. 9-16). Kluwer Academic Publishers.